

ایران و جامعه اطلاعاتی

گزارشی از همایش علمی ایران و جامعه اطلاعاتی در سال ۱۴۰۰

اکرم دیداری

مختلف جهانی تاکنون وجود داشته است و روشن است که در این میانه نه می توان صرفاً به تماشا نشست و نه محال اندیشانه به برهم زدن قاعده زیستن در آن امید بست؛ باید در متن آن بود و به کنش و گزینش فعال در همه زمینه‌ها روی آورد و البته در این راه، گام اول، دانستن و شناختن درست پدیده است که نیازمند انجام پژوهش‌هایی جدید و مطالعاتی جامعه و میان رشته‌ای است.

رئیس‌جمهوری افزود: تحولات تکنولوژیکی که سامان‌دهنده این عصراند،

تلگراف و تلفن، شورای عالی اطلاع‌رسانی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، کمیته ارتباطات کمیسیون ملی یونسکو در ایران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور برگزار شد.

سیدمحمد خاتمی رئیس‌جمهوری با ارسال پیامی به این همایش که توسط دکترهادی خانیکی مشاور مطبوعاتی رئیس‌جمهوری قرائت شد، تصریح کرد: «انقلاب ارتباطات» تغییردهنده همه فاصله‌هایی است که در عرصه‌های

همایش «ایران و جامعه اطلاعاتی در سال ۱۴۰۰ ه. ش» طی روزهای ۲۵ الی ۲۷ آذر ماه ۸۱ از سوی دانشگاه علامه طباطبایی در محل دفتر مطالعات بین‌المللی وزارت امور خارجه در تهران برگزار شد.

این همایش، نشست مقدماتی برای تهیه برنامه پژوهشی جامعه آینده‌نگری ارتباطی ایران و کمک به آمادگی دولت ایران برای شرکت در کنفرانس عالی سران جهان در آذرماه سال آینده در ژنو، بود که با همکاری یونسکو، وزارت پست و

هیچ عرصه‌ای از دانش و تجربه بشر را بی‌نصیب از تغییر نگذاشته‌اند و فصل تازه‌ای را در گشودن فضاهای متفاوت زندگی و دستیابی آسان به اطلاعات گوناگون نوید داده‌اند. از این رو بهره‌مندی از این فرصت‌ها نیاز به نگرش‌ها، سیاست‌ها و برنامه‌ریزی نوینی دارد که باید ابتدا در مراکز دانشگاهی و پژوهشی طراحی و عرضه شود. «نگرانی از تغییر» را باید با امید به «انتشار جهانی دانش»، امکان «تعديل فاصله‌های علمی» در هم آمیخت و برای دستیابی سریع‌تر و سهل‌تر به تجارب و معارف مشترک بشری دیدگاه‌ها و خط مشی‌های تازه‌ای را پیش گرفت. آگاهی از ابعاد مختلف «جامعه اطلاعاتی» و چگونگی کاربرد فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در راه توسعه ملی از جمله عواملی است که می‌تواند به برنامه‌موزون توسعه ارتباطی و اطلاعاتی کشور و کاهش «شکاف‌های دیجیتال» در عرصه‌های مختلف ملی و بین‌المللی کمک کند، لازمه تحقق این امر شناخت همه جانبه فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و زمینه‌ها و آثار فرهنگی و اجتماعی توسعه آنها و نیز گسترش کمی و کیفی تولید علمی و فرهنگی کشور و میزان اطلاعات و دانش در گردش است.

خاتمی با اشاره به این که کشور ما از توانایی‌های بالقوه و آمادگی‌های بالفعلی برای برخورداری از دستاوردهای ارزنده تحولات ارتباطی و رهاوردهای مثبت جامعه اطلاعاتی برخوردار است تأکید کرد: به این سبب باید قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها را در چارچوب عزم نوینی برای تحرک و توسعه همه جانبه کشور به کار گرفت. نقش مهم و محوری توسعه فناوری‌های ارتباطات و شبکه‌های علمی کشور نمونه‌ای از این ضرورت است. در این مسیر، پژوهش برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی بلندمدت در زمینه کاربرد ارتباطات و اطلاعات در فرآیند توسعه

■ آگاهی از ابعاد مختلف «جامعه اطلاعاتی» و چگونگی کاربرد فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در راه توسعه ملی از جمله عواملی است که می‌تواند به برنامه‌موزون توسعه ارتباطی و اطلاعاتی کشور و کاهش «شکاف‌های دیجیتال» در عرصه‌های مختلف ملی و بین‌المللی کمک کند.

■ جامعه اطلاعاتی فراگیر برای مبارزه با فقر و تضمین توسعه به مهار فناوری نوین اطلاعات و ارتباطات نیاز دارد. جوامع دانش‌مدار و قانونمند در خلق دانش‌نو در خلال فرایندی تکراری و مبتنی بر تعاون همگانی، از طریق ایجاد تسهیلات دوربرد سازمانی، اجتماعی و سیاسی بوجود می‌آیند.

همه جانبه کشور جایگاه ممتازی دارد، که امیدوارم این نشست علمی نیز در آن جهت گام‌هایی مؤثر بردارد.

«کوی‌شیرو ماتسورا» مدیرکل یونسکو نیز در پیامی به این همایش علمی از تلاش‌های ایران در فرآیند مباحث اجلاس جهانی جامعه اطلاعاتی قدردانی کرد.

ماتسورا در این پیام، «ارتباطات و اطلاعات» را کلید توسعه در قرن بیست‌ویکم خواند و تأکید کرد: جامعه اطلاعاتی فراگیر برای مبارزه با فقر و تضمین توسعه به مهار فناوری نوین

اطلاعات و ارتباطات نیاز دارد.

وی، هدف از اجلاس جهانی جامعه اطلاعاتی را که در دسامبر ۲۰۰۳ در ژنو و در ۲۰۰۵ در تونس برگزار می‌شود، ارائه تصویری از جوامع «دانش‌مدار» با حفظ احترام نسبت به تفاوت‌ها و ارائه توسعه‌ای عادلانه برای همه مردم جهان ذکر کرد.

ماتسورا گفت: ارتباط عمده فکری یونسکو با مباحث فکری و اخلاقی، در برگیرنده جامعه اطلاعاتی، متضمن این پرسش است که «آیا فکر اصلی در مورد امکان استقرار یک جامعه اطلاعاتی جهانی واحد، صحیح است؟»

مدیرکل یونسکو با اشاره به این که جوامع دانش‌مدار، شکل دیگری از اقتصاد مبتنی بر رقابت‌های آزاد تجاری نیست گفت: جوامع دانش‌مدار و قانونمند در خلق دانش‌نو در خلال فرایندی تکراری و مبتنی بر تعاون همگانی، از طریق ایجاد تسهیلات دوربرد سازمانی، اجتماعی و سیاسی بوجود می‌آیند.

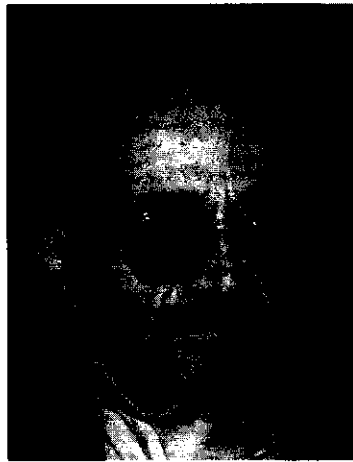
دکتر نجفقلی حبیبی رئیس دانشگاه علامه طباطبایی نیز در این همایش، دانایی و آگاهی را از مقولات مورد توجه انسان‌ها دانست و گفت: علی‌رغم تأکید تاریخی بر مبانی سه گانه ارزش ذاتی دانایی برای نفس انسانی و ارزشی عملی دانایی و آگاهی و همگانی بودن آن، متأسفانه دسترسی عمومی به دانایی و آگاهی همواره با محدودیت‌ها و دشواری‌هایی مواجه بوده است و چنین نبوده و نیست که همگان به آسانی به علم دسترسی پیدا کنند. البته در روزگار ما لااقل در این زمینه تحولات مثبتی صورت گرفته است و مثلاً یونسکو در این اواخر آموزش عالی را حق عمومی اعلام کرده است که دولت‌ها و حکومت‌ها در توسعه آن و یافتن راه‌حل‌های تعمیم آن باید بکوشند. اما با توجه به این که رشد و توسعه در زمان بیشتر از گذشته معلوم شده است که به

دانایی وابسته است، فاصله عظیم بین کشورهای فقیر و غنی و وجود جمعیت انبوه بی‌سوادان در برخی از مناطق جهان نشان می‌دهد که هنوز برای دسترسی همه ابنای بشر به دانایی و اطلاعات راه درازی در پیش است. قطعاً یکی از مسئولیت‌های روشنفکران و مسئولان علمی و فرهنگی تعمیم آگاهی و ارائه راه‌های دسترسی عامه به اطلاعات است.

وی با بیان این‌که بزرگ‌ترین ثروتی که جامعه ثروتمندان جهان در اختیار دارد دانایی و دسترسی سریع به اطلاعات است، افزود: از آنجا که سرنوشت جامعه بشری امروزه بیش از گذشته به هم گره خورده است جامعه بشری نمی‌تواند روی خوشبختی را ببیند مگر این‌که امکان بهره‌مندی همگان از دانایی و اطلاعات فراهم شود. هم کشورهای عقب‌مانده و در حال توسعه باید بکوشند تا به این مایه حیات و بقا دست یابند و هم کشورهای ثروتمند باید یا از سر ضرورت فراهم کردن امکان همزیستی مسالمت‌آمیز در جهان کوچک شده امروز و یا با سخاوتمندی و انسان‌دوستی، دیگران را از امکانات دسترسی به اطلاعات نیز بهره‌مند سازند.

رئیس دانشگاه علامه طباطبایی در خصوص وضعیت ایران در این زمینه گفت: در ایران با اعلام سیاست کلی «توسعه علمی شرط بقا» که از طرف ریاست محترم جمهوری اعلام شده است کوشش‌های ارزشمندی برای توسعه فناوری اطلاعات و دانش ارتباطات و دسترسی به اطلاعات در حال وقوع است که از آن جمله می‌توان به تلاش جدی برای توسعه آموزش‌های از راه دور از طریق اینترنت اشاره کرد.

دکتر کاظم معتمدنژاد عضو هیأت علمی گروه علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی و دبیر علمی همایش نیز گفت: هدف این همایش در سطح ملی،

■ **دکتر نجفقلی حبیبی رئیس دانشگاه علامه طباطبایی: یکی از مسئولیت‌های روشنفکران و مسئولان علمی و فرهنگی تعمیم آگاهی و ارائه راه‌های دسترسی عامه به اطلاعات است.**

■ **از آنجا که سرنوشت جامعه بشری امروزه بیش از گذشته به هم گره خورده است جامعه بشری نمی‌تواند روی خوشبختی را ببیند مگر این‌که امکان بهره‌مندی همگان از دانایی و اطلاعات فراهم شود.**

بررسی و ارزیابی توانایی‌ها و آمادگی‌های ایران برای هماهنگی با روند پرشتاب رایانه‌ای‌سازی کشورها و حرکت به سوی جامعه اطلاعاتی و تهیه مقدمات ضروری برای پژوهشگری، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی بلندمدت راجع به کاربرد ارتباطات و اطلاعات در زمینه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی کشور است که برای نیل به این هدف، شناخت بهتر ماهیت، وضعیت و ابعاد دگرگونی‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، در جهت توسعه

زیرساخت‌های ارتباطی و اطلاع‌رسانی و همچنین گسترش کمی و کیفی محتوای داده‌ها، برنامه‌ها و پیام‌های مورد انتقال و استفاده از آنها، به منظور پیشبرد برنامه‌های توسعه ملی و تقویت همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

دکتر معتمدنژاد کمک به هماهنگی و همکاری مطلوب ایران با گرایش اخیر جامعه جهانی در جهت نیل به دیدگاه‌ها و خط مشی‌های مشترک تمام کشورها درباره «جامعه اطلاعاتی» و چگونگی کاربرد فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در راه توسعه ملی، مقابله با فاصله عمیق سطح توسعه ارتباطی و اطلاعاتی کشورهای پیشرفته و کشورهای فقیر و به ویژه کاهش «شکاف دیجیتال» موجود بین این کشورها و نیز در داخل تمام کشورها را از اهداف این همایش در سطح بین‌المللی ذکر کرد و گفت: به همین لحاظ، در برنامه همایش به تدارک مقدمات شرکت هیأت عالی مقام دولت، برای شرکت در نخستین «کنفرانس عالی سران جهان درباره جامعه اطلاعاتی»، که مهم‌ترین گردهمایی ارتباطی بین‌المللی تاریخ معاصر شناخته می‌شود، توجه خاصی معطوف گردیده است.

دبیر علمی همایش ایران و جامعه اطلاعاتی اظهار داشت: شرکت هیأت نمایندگی عالی ایران در این کنفرانس می‌تواند مباحثه‌های بین‌المللی جاری در مورد «جامعه اطلاعاتی» را که اکنون در جهت عکس مباحثه‌های بین‌المللی دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ راجع به برقراری یک «نظم نوین جهانی اطلاعات و ارتباطات»، براساس اصول لیبرالیسم اقتصادی جدید و سیاست‌های مقررات‌زدایی، خصوصی‌سازی و آزادسازی فعالیت‌ها و خدمات ارتباطی و اطلاعاتی موردنظر طرفداران بازار آزاد جهان‌شمول، استوار شده است، با

همکاری هیأت‌های نمایندگی دولت‌های دیگر دارای دیدگاه‌های جهانی انتقادنگر و استقلال‌جو، به سوی دفاع از منافع کشورهای در حال توسعه برای کوشش در راه ایجاد جامعه اطلاعاتی همگانی و عادلانه و برابری، سوق دهد.

به گفته وی، همچنین طرح «گفت‌وگوی تمدن‌ها» که نخستین‌بار با پیشنهاد رئیس‌جمهوری اسلامی ایران در سطح جهانی مطرح شد و بر اثر استقبال فراگیر آن، به نامگذاری سال آغاز هزاره سوم و قرن بیست‌ویکم میلادی (سال ۲۰۰۱)، از سوی سازمان ملل متحد، به عنوان «سال گفت‌وگوی تمدن‌ها» منجر شد، اکنون تحت تأثیر شرایط بسیار حساس دنیا و آسیب‌پذیری روزافزون صلح و امنیت بین‌المللی، می‌تواند به عنوان یکی از ارکان اصلی جامعه اطلاعاتی جهانی در دستور کار جلسات «کنفرانس عالی سران جهان درباره جامعه اطلاعاتی» قرار گیرد.

مهندس جهانگرد دبیر شورای عالی اطلاع‌رسانی نیز طی سخنانی در این همایش گفت: اکنون بشر در آستانه تحولی است که همه ویژگی‌های عصر کنونی را تغییر خواهد داد و دامنه آن بسیار وسیع‌تر از گذشته است و مهم‌ترین سؤال ما این است که ما در مقابل این تغییرات کجا هستیم.

وی افزود: متأسفانه ما هنوز به عنوان یک نظاره‌گر و گزارشگر در این عصر صحبت می‌کنیم و هنوز ویژگی‌های خود را نشان نداده‌ایم. وی ادامه داد: اکثر کشورهای پیشرفته موضوع توجه به توسعه اطلاعات را در دستور کار خود قرار داده‌اند و بر این اساس، مرکزیت توجه سازمان یونسکو، جلب این مسأله شده است. مراد از جامعه هوشمند یا مجازی این نیست که همه چیز کامپیوتری شود بلکه باید سعی شود توانمندی به شهروندان و مردم منتقل و خدمت

■ دکتر کاظم معتمدنژاد عضو

هیأت علمی گروه ارتباطات

دانشگاه علامه طباطبایی:

هدف همایش ایران و جامعه

اطلاعاتی در سال ۱۴۰۰ در

سطح ملی، بررسی و ارزیابی

توانایی‌ها و آمادگی‌های ایران

برای هماهنگی با روند

پرشتاب رایانه‌ای‌سازی

کشورها و حرکت به سوی

جامعه اطلاعاتی و تهیه

مقدمات ضروری برای

پژوهشگری، سیاست‌گذاری و

برنامه‌ریزی بلندمدت راجع به

کاربرد ارتباطات و اطلاعات

در زمینه‌های توسعه

اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و

سیاسی کشور است.

■ نقطه آغاز توجه به «جامعه

اطلاعاتی» را می‌توان در

برنامه‌های تبلیغاتی حزب

دموکرات در مبارزات

انتخاباتی ریاست‌جمهوری

ایالات متحده آمریکا در پاییز

۱۹۹۲، جست‌وجو کرد.

اجتماعی و اقتصادی توسعه یابد. سازمان سنتی، دموکراتیک تغییر و کارآمدی و بهره‌وری دولت افزایش یابد و مقدمات تغییر در سطوح فیزیکی و زیرساختی خدمات انجام شود.

همچنین در این همایش شش نشست علمی با موضوعات «آینده‌نگری ملی در عصر اطلاعات، جامعه اطلاعاتی و زمینه‌های توسعه ملی»، «جامعه اطلاعاتی و آموزش نوین»، «مسائل حقوقی بین‌المللی جامعه اطلاعاتی و مشارکت ایران»، «ارتباطات و اطلاعات الکترونی و

نهادهای سیاسی و اداری آینده»، «جامعه اطلاعاتی، روابط بین‌المللی و گفت‌وگوی تمدن‌ها» و «ارتباطات اجتماعی و جامعه اطلاعاتی»، برگزار شد که چکیده مهم‌ترین مطالب عنوان در این نشست‌ها به شرح زیر است:

نشست اول: آینده‌نگری ملی در عصر اطلاعات، جامعه اطلاعاتی و زمینه‌های توسعه ملی

در این نشست دکتر شهیندخت خوارزمی عضو هیأت علمی سازمان مدیریت صنعتی، دکتر علی اصغر کیا عضو هیأت علمی گروه علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی، دکتر محمدحسین عمادی معاون وزیر جهاد کشاورزی و ترویج و نظام بهره‌برداری، احمد میرعابدینی مدرس و محقق علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی، سید نورالدین رضوی زاده پژوهشگر مرکز تحقیقات روستایی وزارت جهاد کشاورزی و سعادت آقاجانی دانشجوی دوره کارشناسی ارشد علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی مقالات خود را ارائه کردند.

دکتر شهیندخت خوارزمی در مقاله خود با عنوان «انقلاب دیجیتال: فرصت‌ها و چالش‌های آن برای ایران» ضمن ارائه تعریف از انقلاب دیجیتال اظهار داشت: انقلاب دیجیتال با دیجیتالی شدن فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات آغاز شد و به دلیل قابلیت‌های بسیار بالا به ویژه از نظر سرعت، کیفیت و کارایی خارق‌العاده خیلی زود فراگیر شد و باعث پیدایش روند پرشتاب دیجیتالی کردن محیط زندگی انسان شد و اکنون به مهم‌ترین عامل توسعه کلیدی مفهوم در نظریه‌های اقتصادی نوین و توسعه پایدار تبدیل شده است.

وی با بیان این‌که «این تحول به دلیل آثار گسترده و عمیقی که بر ابعاد فردی و

اجتماعی جامعه بشری دارد به دگرگونی‌های گسست‌آفرینی منجر شده است، افزود: تحولی که در یکی دو دهه اخیر چشم‌گیر است، همگرایی و ترکیب روندهای تحول علمی - فنی به خصوص حوزه‌های اطلاعات، ارتباطات وراثت، ریز فناوری و علوم مواد است که به توان دستکاری انسان در اطلاعات موج، ژن، ماده و انرژی ابعاد تازه بخشیده است.

دکتر خوارزمی اضافه کرد: انقلاب دیجیتال با تأثیرگذاری گسترده و ژرف بر همه این حوزه‌ها از یک سو و فراهم آوردن امکانات حیرت‌انگیزی برای ترکیب قابلیت‌ها و دستاوردهای این حوزه‌ها از سوی دیگر برای اندیشه دامن زده است که انسان با انقلاب دیجیتال وارد عصر تازه‌ای از حیات خویش شده است؛ عصری که در آن بسیاری از مفاهیم و اندیشه‌ها و قواعد در همه حوزه‌ها از جمله اقتصاد، سیاست و فرهنگ باید از نو تعریف شوند.

دکتر علی‌اصغر کیا در مقاله مشترک خود با دکتر رحمان سعیدی با عنوان «دیدگاه‌های علمی درباره جهانی‌سازی اقتصادی، انقلاب ارتباطات و تأثیرهای متقابل آنها» با اشاره به این که امروزه جهانی‌شدن یکی از مهم‌ترین مباحث موجود در حوزه علوم انسانی و به ویژه علم سیاست است که اندک اندک به گفتمانی برای تجزیه و تحلیل مسائل مختلف زندگی انسان تبدیل می‌شود، گفت: در عین حال پیشرفت خیره‌کننده فناوری‌های جدید ارتباطی که سبب محور عامل محدودیت زمان و مکان در مراودات انسانی و ارتباطات در سراسر کره خاکی شده است، مسأله انقلاب ارتباطات را به عنوان یک پدیده سرنوشت‌ساز در زندگی انسانها مطرح می‌کند. وی در این مقاله با بررسی دیدگاه‌های مختلف علمی در زمینه جهانی‌سازی با تأکید بر جهانی‌سازی اقتصادی به تشریح انقلاب ارتباطات و

می‌شود بلکه کاراترین عامل ارتقای راندمان و اثربخشی دیگر منابع تولید و توسعه به‌شمار می‌رود و جهانی‌شدن در عرصه اطلاعات و اطلاع‌رسانی یک فرصت طلایی را برای پژوهشگران و سیاستگذاران به منظور کسب آمادگی و پاسخگویی به این چالش فراهم کرده است.

وی در مقاله خود با هدف بررسی و ارزیابی توانایی‌ها و آمادگی ایران در حرکت به سوی جامعه اطلاعاتی در بخش کشاورزی و توسعه روستایی طرح استقرار شبکه نظام دانش و اطلاعات کشاورزی موسوم به «نداک» را ارائه کرد که به منظور بهره‌گیری از فناوری اطلاعات در فرایند توسعه کشاورزی در حال اجرا است.

احمد میرعابدینی مدرس و محقق علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی دیگر سخنران این نشست بود که مقاله‌ای را تحت عنوان «بازتاب نظریه‌های توسعه در نظریه‌های جامعه اطلاعاتی با نگاهی به برنامه‌های توسعه در ایران» ارائه کرد.

وی گفت: جامعه اطلاعاتی با وجود تصویرهای متنوع و مختلفی که از آن ارائه می‌شود، میعادگاه نظریه‌های توسعه است و انواع و اشکال نظریه‌های توسعه اجتماعی را می‌توان در آن یافت.

وی با بیان این که تمرکز قدرت، ثروت و دانایی که هر یک به تنهایی محورهای اصلی نظریه‌های توسعه سیاسی، اقتصادی و فرهنگی را شکل داده‌اند در جامعه اطلاعاتی ترکیب‌ها و مرکزیت‌های جدید بوجود آورده‌اند، افزود: این مرکزیت‌های جدید که حول محورهای نظریه‌های توسعه شکل گرفته‌اند با توجه به بی‌تمرکز ظاهری، کار بازشناسی نظریه‌های گوناگون را که در واقع راهبردهای اصلی حرکت جوامع اطلاعاتی بشمار می‌روند، دشوار خواهد ساخت.

وی همچنین ضرورت توجه به برنامه‌های توسعه در زمینه فضای عمومی

■ دکتر شهیندخت خوارزمی

عضو هیأت علمی سازمان

مدیریت صنعتی: انقلاب

دیجیتال با دیجیتالی شدن

فناوری‌های اطلاعات و

ارتباطات آغاز شد و به دلیل

قابلیت‌های بسیار بالا به ویژه

از نظر سرعت، کیفیت و

کارایی خارق‌العاده خیلی زود

فراگیر شد و باعث پیدایش

روند پرشتاب دیجیتالی کردن

محیط زندگی انسان شد و

اکنون به مهم‌ترین عامل

توسعه کلیدی مفهوم در

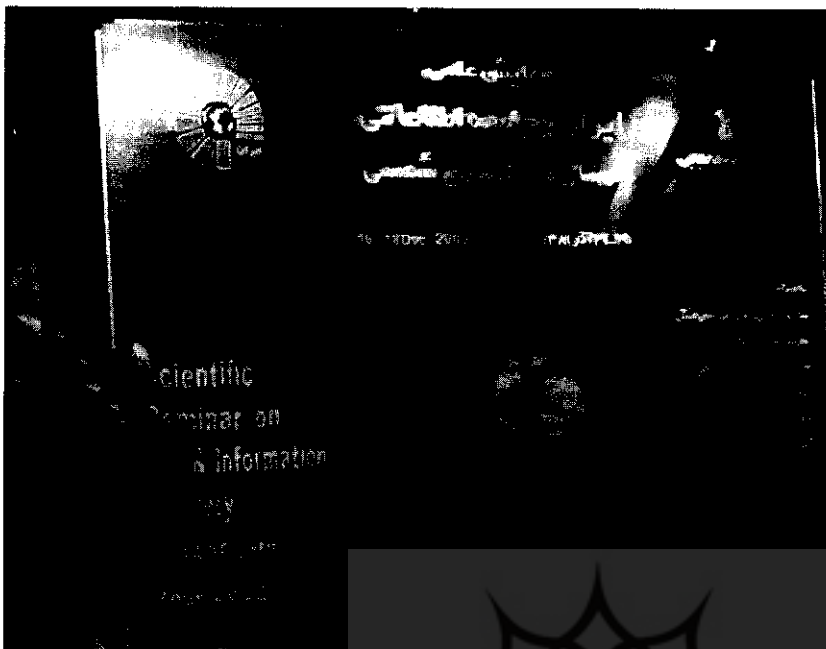
نظریه‌های اقتصادی نوین و

توسعه پایدار تبدیل شده

است.

رسانه‌های متعامل به عنوان فناوری‌های جدید اطلاعات و ارتباطات پرداخت.

دکتر محمدحسین عمادی در مقاله‌ای تحت عنوان «جامعه اطلاعاتی و زمینه‌های کاربرد فناوری اطلاعات در توسعه کشاورزی و روستایی» به سرعت چشم‌گیر روند جهانی‌شدن در عرصه بازار به عنوان یک چالش جدی برای بهره‌برداران بخش کشاورزی اشاره کرد و گفت: اطلاعات در عرصه کشاورزی و توسعه روستایی نه تنها به عنوان یکی از اصلی‌ترین نهادها و سرمایه‌ها تلقی

ارتباطی و اطلاعاتی در جامعه اطلاعاتی آینده ایران را مورد تأکید قرار داد.

سیدنورالدین رضوی زاده در مقاله‌ای به بحث درباره «عصر ارتباطات و جهانی سازی، لزوم تغییر در انگاره‌های توسعه» پرداخت.

وی با اشاره به دگرگونی‌های صورت گرفته در عصر ارتباطات و با بیان این‌که عصر ارتباطات در ارتباط با کارکرد و نیاز نظام سرمایه‌داری شکل گرفته، گفت؛ سرمایه‌داری عصر فراصنعتی متکی به ارتباطات و اطلاعات بوده و از نوعی پویایی درونی برخوردار است که حدود مرزی بر نمی‌تابد و مدام به سمت مرز شکنی و گذر از چارچوب‌های موجود پیش می‌رود. در این شرایط سرمایه با سرعت و حجم زیاد از نقطه‌ای به نقطه دیگر منتقل می‌شود و نظارت‌های محلی را کم‌اثر و گاهی بی‌اثر می‌سازد.

وی با بیان این مطلب که هم‌اکنون شاهد شکل‌گیری یک اقتصاد واحد جهانی هستیم اضافه کرد: این اقتصاد جهانی را می‌توان اقتصاد اطلاعاتی قلمداد کرد زیرا به شدت به اطلاعات و فناوری ارتباطی متکی و وابسته است و قدرت خود را برای به حاشیه نشان دادن دیگران از تسلط بر ابزار و رسانه‌های ارتباطی و اطلاعاتی کسب نموده است.

وی تصریح کرد: این شرایط سبب می‌شود تا تصمیمات اساسی سیاسی و اقتصادی در سطوح جهانی اتخاذ شود. تصمیماتی که برون از حوزه اختیار و اراده دولت‌های ملی فاقد توانمندی ارتباطی، سیاسی و اقتصادی گرفته می‌شود و این دولت‌ها هیچ تأثیری بر آن ندارند اما در مقابل آن تصمیم‌ها به شدت شرایط سیاسی و اقتصادی و حتی فرهنگی این کشورها را متأثر می‌سازد.

وی تأکید کرد: براین اساس برای کشورهای در حاشیه نشسته عصر ارتباطات، اتخاذ برنامه‌ها و

وی با اشاره به این‌که در برنامه سوم توسعه چگونگی رسیدن به جامعه اطلاعاتی به عنوان موضوع مهمی مورد توجه قرار گرفته است، افزود: با این وجود برنامه‌های توسعه نشان می‌دهد که چالش‌های موجود بر سر راه جامعه اطلاعاتی موجب بروز تناقض‌های جدی در نظام برنامه‌ریزی کشور شده است.

وی ضعف نظام اداری و بوروکراتیک کشور به لحاظ نرم‌افزاری و سخت‌افزاری، فقدان زیرساخت‌های مناسب علمی، فنی و فناوریانه، کمبود نیروی انسانی متخصص و ورزیده، وجود نظرگاه‌های متناقض در بخش‌های گوناگون برنامه به ویژه حوزه فرهنگ و فناوری‌های ارتباطی و برتری و سلطه دیدگاه‌های منفی نسبت به فناوری‌های نوین ارتباطی را از جمله عمده‌ترین چالش‌های فراروی کشور در زمینه جامعه اطلاعاتی ذکر کرد.

نشست دوم: جامعه اطلاعاتی و آموزش نوین

در این نشست دکتر علی‌اصغر فرامرزیان مسئول دانشگاه رایانه‌ای ایران،

■ دکتر علی‌اصغر کیا

مدیر گروه علوم ارتباطات

دانشگاه علامه طباطبائی:

امروزه جهانی شدن یکی از

مهم‌ترین مباحث موجود در

حوزه علوم انسانی و به ویژه

علم سیاست است که اندک

اندک به گفتمانی برای تجزیه

و تحلیل مسائل مختلف زندگی

انسان تبدیل می‌شود.

تصمیم‌های اساسی برای توسعه درون‌زا و محلی مانند شرایط عصر صنعتی یا دوره قبل امکان‌پذیر نیست زیرا که روند جهانی سازی و یکپارچه شدن شبکه تعاملات اجتماعی در سطح جهانی امکان اتخاذ هرگونه خط مشی یا تصمیم‌گیری مستقل را در عرصه‌های سیاسی و اقتصادی از این کشورها سلب می‌کند.

سعادت آقاجانی نیز طی مقاله‌ای به بررسی و ارزیابی پیش‌بینی‌های برنامه سوم توسعه ایران در حرکت به سوی جامعه اطلاعاتی پرداخت.

صنعت آموزشی شده و گستره وسیعی از دانش پژوهان جهان را در خود مجتمع کرده است. این واقعه به علت پاسخگویی جدید تحقیقات نرم افزاری و سخت افزاری و پیش بینی موفق آن سریع تر از دیگر تأثیرهای فن شناختی اکثر سرمایه گذاران فرهنگی بزرگ جهان را قانع ساخته که سوددهی آینده این شیوه را مدنظر قرار دهند و در تحقیق و پژوهش آن مشارکت و سرمایه گذاری کنند.

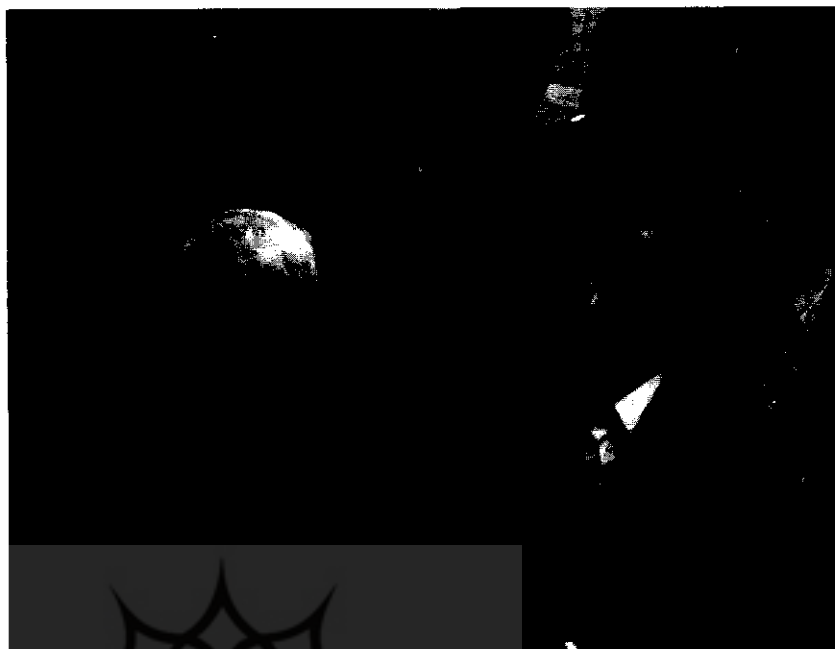
وی با اشاره به این که دانشگاه های اینترنتی در جهان چندین سال است که راه اندازی شده اند گفت: امروز بیشترین سرمایه دانشگاه های اینترنتی کسب اطلاعات و تولید اطلاعات است و در کشور ما نیز با توجه به تعداد زیاد متقاضی ورود به دانشگاه این شیوه آموزش باید مورد توجه قرار گیرد.

وی همچنین به مسئولان طرح تکفا پیشنهاد کرد که به جای خرید تجهیزات، بخشی از بودجه ها را برای جمع آوری اطلاعات هزینه کنند تا مقدمات نظام آموزشی اینترنتی فراهم شود.

دکتر مهشید مشیری دیگر شرکت کننده در این نشست مقاله ای با عنوان «دایرةالمعارف الکترونی ابزاری برای برقراری ارتباط در قرن ۲۱» ارائه کرد.

وی اظهار داشت: خصیصه های فنی عصر جدید، جهان را به آموزشگاه کوچکی مبدل ساخته است که در آن، دانش و اطلاعاتی که روزگاری در طلبش به همه جا می رفتند هم اکنون از سراسر دنیا و از طریق یک خط تلفن با سهولت و سرعت و با حجم زیاد و هزینه اندک در اختیار پژوهشگر و طالب علم قرار می گیرد. در عصر جدید با تحول شیوه های انتشار علم الگوهای ارائه اطلاعات دایرةالمعارفی نیز متحول شده است.

وی ضرورت تدوین مجموعه های شناختی و معرفتی به ویژه دایرةالمعارف الکترونی را مورد تأکید قرار داد و افزود:

■ دکتر محمدحسین عمادی
**معاون وزیر جهادکشاورزی:
 اطلاعات در عرصه کشاورزی
 و توسعه روستایی نه تنها به
 عنوان یکی از اصلی ترین
 نهادها و سرمایه ها تلقی
 می شود بلکه کارترین عامل
 ارتقای راندمان و اثربخشی
 دیگر منابع تولید و توسعه
 به شمار می رود.**

روزافزون بهره گیری از اینترنت، جهان آموزش بدین دلیل که با خیرگان اجتماعی سروکار دارد جزو اولین بهره وران از این ابزار استثنایی خواهد بود.

وی سپس به بیان ویژگی های نظام آموزش مجازی پرداخت و گفت: نظام آموزشی مجازی محدود به مقطع، سن و یا دوره خاص نیست و با توجه به گستره فعال خود در نظر دارد آموزش را در همه مقاطع فعال کند. همچنین امکان دستیابی آسان فرامکانی به نیروهای آموزش گیرنده و آموزش دهنده باعث جهان شمولی این

دکتر مهشید مشیری معاون پژوهشی بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی و حسام الدین آشنا عضو هیأت علمی دانشگاه امام صادق (ع) مقالات خود را ارائه کردند.

دکتر علی اصغر فرامزبان در مقاله خود با عنوان «دانشگاه های اینترنتی و دگرگونی های آموزش عالی» به بررسی نقش اینترنت در آموزش پرداخت و گفت: اینترنت به عنوان ابزاری برتر در بسیاری از مکان ها، راه دشوار آموزش را هموار ساخته، هزینه های آن را کاهش داده، عوامل دست نیافتنی را دست یافتنی کرده و اهالی علم و تحقیق را به چالشی سودمند فراخوانده است. این ابزار در زمینه آموزش، امکان رابطه ای سالم را بین همه اندیشمندان جهان به وجود آورده و آنها را از بایگانی کردن علم قدیمی خود منع و به روز آمدن آن تشویق می کند.

وی افزود: رابطه علمی و روش مند دانشجو با معلم و دانشجو با دانشجو به علت وجود ابزار و منابع غنی علمی و با استفاده از قابلیت حذف زمان و مکان، توان استفاده بیشتر در این شیوه را افزایش خواهد داد و مسلماً با توجه به رشد

این کار به نوبه خود از یک سو نیاز ارتباطی و اطلاعاتی جامعه تشنه دانش قرن ۲۱ را برطرف می‌سازد و از سوی دیگر می‌تواند ابزاری باشد برای حضور مؤثر ایرانیان در صحنه جهانی گفت‌وگویی تمدن‌ها.

وی همچنین خبر داد که بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی در حال تدوین چنین دایرةالمعارفی است که براساس شیوه‌های علمی و نوین دانشنامه‌نگاری طراحی شده و در برگیرند تمام علوم و معارف بشری است ضمن آن که بازتاب دهنده جهان بینی عرفانی و نمایانگر تصویری از فرهنگ و تمدن ایرانی - اسلامی می‌باشد.

حسام‌الدین آشنا، نیز مقاله‌ای را تحت عنوان «جامعه اطلاعاتی ایرانی - آرمان‌شهری در غیاب جامعه و اطلاعات» ارائه کرد.

وی گفت: جامعه اطلاعاتی مانند بقیه آرمان‌شهرهای وارداتی به صورت مضاف و مضاف‌الیه بکار می‌رود ما می‌توانیم جامعه اطلاعاتی فقرا و اغنیا داشته باشیم. وی با اشاره به رویکردهای متفاوت جامعه اطلاعاتی شامل رویکردهای تکنولوژیک، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... به طرح این پرسش پرداخت که در مفهوم ایرانی جامعه اطلاعاتی چه مقتضیاتی وجود دارد که باید وارد شد؟ آیا صرفاً تکنولوژی‌های تجهیزاتی کافی است؟ آیا فراگیری جامعه اطلاعاتی برای همه افراد یکسان دیده شده است؟ آیا سعادت انسان در جامعه اطلاعاتی قابل یافتن است؟

وی سپس به توضیح و نقد هر یک از رویکردها نسبت به جامعه اطلاعاتی پرداخت و با اشاره به طرح تکفا در ایران برای ورود به جامعه اطلاعاتی اظهار داشت: طرح تکفا یک طرح کاملاً دولتی است و همه تشکیلات، بالای مردم قرار گرفته‌اند و قرار است که مردم از فرایند دولت تأثیر بپذیرند.

نشست سوم: مسائل حقوقی بین‌المللی جامعه اطلاعاتی و مشارکت ایران در کنفرانس عالی سران جهان درباره جامعه اطلاعاتی

در این نشست که روز سه‌شنبه ۲۶ آذرماه برگزار شد، «جان برانت رز» رئیس بخش اطلاعات یونسکو و نماینده دبیرکل، دکتر کاظم معتمدنژاد عضو هیأت علمی گروه علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی، دکتر عباسعلی کدخدایی عضو هیأت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، دکتر رویا معتمدنژاد عضو هیأت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی، دکتر داود زارعیان مدیرکل روابط عمومی شرکت مخابرات، حسن نمکدوست تهرانی روزنامه‌نگار و دانشجوی دوره دکترای علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی به ارائه مقاله پرداختند.

دکتر کاظم معتمدنژاد مقاله خود را تحت عنوان «بررسی هدف‌های کنفرانس عالی سران جهان درباره جامعه اطلاعاتی، پشتیبانی از آرمان‌های نظم نوین جهانی اطلاعات و ارتباطات یا پیشبرد جهانی‌سازی جامعه وابسته به اطلاعات و ارتباطات» ارائه کرد.

وی به بررسی سیر تاریخی توجه به «جامعه اطلاعاتی» در دنیا پرداخت و گفت:

نقطه آغاز توجه به «جامعه اطلاعاتی» را می‌توان در برنامه‌های تبلیغاتی حزب دموکرات در مبارزات انتخاباتی ریاست‌جمهوری ایالات متحده آمریکا در پاییز ۱۹۹۲، جست‌وجو کرد. در این برنامه‌ها، «آلبرت گور» و «بیل کلینتون»، نامزدهای معاونت و ریاست‌جمهوری آن کشور، اهمیت و ضرورت ایجاد «بزرگراه‌های اطلاعاتی» و «زیرساخت‌های اطلاعات ملی»، برای پیشرفت به سوی یک «جامعه اطلاعاتی» جانشین «جامعه

■ احمد میرعابدینی مدرس و محقق علوم ارتباطات دانشگاه

علامه طباطبایی: جامعه اطلاعاتی با وجود تصویرهای متنوع و مختلفی که از آن ارائه می‌شود، میعادگاه نظریه‌های توسعه است و انواع و اشکال

نظریه‌های توسعه اجتماعی را می‌توان در آن یافت.

■ سید نورالدین رضوی زاده پژوهشگر مرکز تحقیقات روستایی وزارت

جهاد کشاورزی: سرمایه‌داری عصر فراصنعتی متکی به ارتباطات و اطلاعات بوده و از نوعی پویایی درونی برخوردار است که حدود مرزی برنمی‌تابد و مدام به سمت مرز شکنی و گذر از

چارچوب‌های موجود پیش می‌رود.

آشنا با اشاره به ضرورت توجه به حوزه فرهنگ و جامعه در طرح تکفا گفت:

به نظر می‌رسد طرح تکفا به گونه‌ای است که ارزش‌های تجددگرایانه، تطابق به همسانی جهانی و نظام تصمیم‌گیری پیوسته و حساس نسبت به فشارهای خارجی را می‌پذیرد. همچنین در این طرح جای خالی فرهنگ و جامعه به شدت مشهود است و ضرورت دارد که در این طرح جایی برای مشارکت بیشتر نخبگان غیردولتی دیده شود.

صنعتی» را مورد تأکید قرار دادند و چند ماه بعد، پس از استقرار در کاخ سفید، در فوریه ۱۹۹۳، برنامه خاصی برای اجرای سیاست‌های جدید درباره شالوده‌گذاری «جامعه اطلاعاتی ملی» در ایالات متحده و «جامعه اطلاعاتی جهانی» در سطح فراگیر تمام کشورها، به تصویب رساندند و افزود: از بهار و تابستان همان سال، کشورهای بزرگ اروپای غربی و همچنین «اتحادیه اروپایی» و نیز ژاپن و به دنبال آنها، کشورهای دیگر جهان به پیروی از این کشورها، به تدارک قوانین و سیاست‌ها و برنامه‌های خاص گسترش بزرگراه‌های اطلاعاتی و حرکت سریع به سوی «جامعه اطلاعاتی» پرداختند و در سال‌های بعد، اصول اساسی سیاست‌های ایالات متحده درباره طرز اداره یکسان ارتباطات دور در تمام کشورهای دنیا را، که برای اولین بار به طور جامع در سخنرانی معروف «آل‌گور»، معاون وقت ریاست‌جمهوری امریکا، در جلسه افتتاحیه نخستین کنفرانس نمایندگان تام‌الاختیار کشورهای عضو اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور درباره نقش این ارتباطات در توسعه کشورها، در تاریخ ۲۱ مارس ۱۹۹۴، در بوئنوس آیرس، مطرح شده بود، به اجرا گذاشتند. دکتر معتمدنژاد، با بیان این که معاون رئیس‌جمهوری دولت امریکا در سخنرانی خود ضرورت تحقق ۵ اصل اساسی شامل خصوصی‌سازی ارتباطات دور، تأمین رقابت آزاد مؤسسات ارتباطی خصوصی، آزادسازی فعالیت‌ها و نرخ‌های ارتباطی، ایجاد اقتدار مستقل نظام‌دهی ارتباطات دور و تأمین خدمات ارتباطی همگانی را برای انتقال کشورهای جهان به مرحله پیشرفته «جامعه اطلاعاتی» مورد تأکید قرار داد اظهار داشت: ضرورت توجه به اصول پنجگانه یادشده، در بهار و تابستان آن سال در سخنرانی‌های «پکاتریان»، مدیرکل وقت اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور، نیز تکرار گردید و متعاقب

■ دکتر عباسعلی کدخدایی

عضو هیأت علمی دانشکده

حقوق و علوم سیاسی

دانشگاه تهران: گسترش

فناوری اطلاع‌رسانی و توسعه

جامعه اطلاعاتی در دهه اخیر

موجب گردیده تا نظریه‌های

نوینی نزد صاحبان اندیشه

حقوقی - همانند دیگر ارباب

خرد سایر رشته‌های علوم -

جلوه‌گر شود.

■ دکتر رویا معتمدنژاد عضو

هیأت علمی دانشکده حقوق و

علوم سیاسی دانشگاه

علامه طباطبایی: در هر

جامعه‌ای به ویژه یک «جامعه

اطلاعاتی» باید شرایط

برخورداری همگان از آزادی

بیان و اطلاعات فراهم شوند و

هیچ مانع و محدودیت

اقتصادی، فرهنگی و سیاسی

برای تحقق آن، وجود نداشته

باشد.

آنها، با تجدیدنظر در عهدنامه و اساسنامه اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور، اصول مذکور به عنوان اصول اساسی سیاست‌ها و برنامه‌های این اتحادیه در تمام کشورهای دنیا به اجرا در آمدند.

عضو هیأت علمی گروه علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی اضافه کرد: در چنین شرایطی با توجه به هماهنگی کشورهای بزرگ صنعتی و سازمان‌های بین‌المللی برای جهان شمول‌سازی برنامه‌های مربوط به گسترش بزرگراه‌ها و زیرساخت‌های

اطلاعاتی و ایجاد جامعه‌های اطلاعاتی ملی و نیل به یک جامعه اطلاعاتی جهانی، حضور رهبران دولت‌های دارای دیدگاه‌های اقتصادی و استقلال‌جویانه در کنفرانس آینده می‌تواند به دفاع از منابع کشورهای در حال توسعه برای ایجاد جامعه اطلاعاتی همگانی عادلانه و برابره کمک کند.

دکتر عباسعلی کدخدایی در مقاله خود با عنوان «حقوق بین‌المللی عمومی و جامعه اطلاعاتی، تحول مفاهیم یا تحول مصادیق» با بررسی اجمالی مسائل حقوق بین‌الملل عمومی در پرتو تحولات جامعه اطلاعاتی به طرح این پرسش‌ها پرداخت که آیا تحول در جامعه اطلاعاتی مستلزم تحول در اصول و قواعد حقوق بین‌الملل است و برخورد این رشته از حقوق با تحولات جامعه اطلاعاتی چگونه است. وی تصریح کرد: گسترش فناوری اطلاع‌رسانی و توسعه جامعه اطلاعاتی در دهه اخیر موجب گردیده تا نظریه‌های نوینی نزد صاحبان اندیشه حقوقی - همانند دیگر ارباب خرد سایر رشته‌های علوم - جلوه‌گر شود. برخی، به جز تغییر شیوه‌ها و ابزارهای اطلاع‌رسانی، تغییر عمده دیگری را که مستلزم تغییر در نوع بینش و در نتیجه تحول در نظریه‌پردازی حقوق گردد درست نمی‌پندارند. در حالی که دیگران با طرح مسائلی چون ظهور جامعه مجازی اطلاعاتی و فراملی عمل کرده‌اند که جامعه اطلاعاتی امروزین نیازمند تحول در نگرش‌ها و بینش‌های حقوقی است و متعاقب آن ضروری است تا با اصول و قواعد حقوقی متناسب و جدید، با آن مواجه شد.

آنچه مسلم است آن که تغییراتی در قلمرو فناوری و ایجاد شیوه‌های نوین اطلاع‌رسانی انجام پذیرفته و به عبارتی تحول در موضوع و مصادیق صورت گرفته است. اما این که تحول در موضوع همیشه

افراد جامعه را نادیده گرفت.

وی با تأکید بر این که اساس جامعه اطلاعاتی باید بر آزادی بیان استوار باشد چرا که این آزادی پایه و اساس تمام آزادی‌هاست، تصریح کرد: البته، نباید از نظر دور داشت، که در هر جامعه‌ای به ویژه یک «جامعه اطلاعاتی» باید شرایط برخورداری همگان از آزادی بیان و اطلاعات فراهم شوند و هیچ مانع و محدودیت اقتصادی، فرهنگی و سیاسی برای تحقق آن، وجود نداشته باشد. امکان آزادی بیان باید برای همه افراد انسانی، اعم از زن و مرد، فقیر و غنی، کشورهای پیشرفته و در حال توسعه، تأمین گردد. در این زمینه دولت‌ها، موظفند، با «شکاف اطلاعات» و خصوصاً «شکاف دیجیتال» مقابله کنند. بنابراین، تنها پیش‌بینی آزادی بیان در قوانین کافی نیست و قانونگذار باید برای از میان برداشتن شکاف یاد شده، تدابیر لازم را بیاندیشد.

دکتر داود زارعیان مدیرکل روابط عمومی شرکت مخابرات ایران نیز مقاله‌ای در خصوص مطالعه تطبیقی برنامه‌های نهادهای بین‌المللی درباره کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در توسعه ملی ارائه کرد. وی با ارائه تعریف از مفهوم ICT و برنامه‌های تجارت الکترونیک، آموزش از راه دور و دولت الکترونیک، به طرح تکفا (توسعه کاربرد فناوریهای ارتباطات و اطلاعات) در ایران اشاره کرد و با برشمردن ویژگی‌های این طرح تأکید کرد به کلیه موارد مطرح شده در آن با چارچوب نظری طرح برنامه نهادهای بین‌المللی درباره کاربرد ICT انطباق دارد. همچنین حسن نمک‌دوست تهرانی مقاله‌ای را تحت عنوان «حق دسترسی به اطلاعات: بنیان‌ها، روند جهانی و جایگاه ایران» ارائه کرد.

وی گفت: بنیادی‌ترین اصل در هر کشور مردم‌سالار آن است که شهروندان بتوانند به واری و نظارت بر رفتار دولت

■ حسام‌الدین آشنا عضو هیأت علمی دانشگاه امام صادق (ع): جامعه اطلاعاتی مانند بقیه آرمان‌شهرهای وارداتی به صورت مضاف و مضاف‌الیه بکار می‌رود ما می‌توانیم جامعه اطلاعاتی فقرا و اغنیاء داشته باشیم.

ارزش‌های اساسی آن در آیند و شرایط تحقق یک جامعه اطلاعاتی مردم‌سالار را فراهم کنند. وی افزود: برای نیل به چنین هدف‌هایی، توجه به قانون‌گذاری‌های مناسب برای حمایت از آزادی‌های عمومی و به ویژه آزادی بیان، از اهمیت بسزایی برخوردار است.

با وجود این، در زمینه قانون‌گذاری، ناگزیر باید محدودیت‌هایی برای این آزادی پیش‌بینی کرد. زیرا در یک جامعه مردم‌سالار نیز نمی‌توان به بهانه آزادی بیان، آزادی‌ها و حقوق دیگران و عموم

مستلزم تغییر و تحول در اصول و قواعد حاکم بر آن نیز هست یا خیر، امری است که در مظان تردید واقع شده و صاحبان اندیشه پیرامون آن به اختلاف گرویده‌اند. دکتر رویا معتمدنژاد دیگر سخنران این نشست در مقاله‌ای به بررسی «آزادی بیان در جامعه اطلاعاتی» پرداخت. وی با بیان این که پیشرفت فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات، امکانات ارتباط و تبادل اطلاعات را به صورت وسیعی، افزایش داده است به گونه‌ای که گفته می‌شود با کاربرد این تکنولوژی‌های مفهوم «شهروندی» می‌تواند محتوای واقعی خود را پیدا کند، اظهار داشت: اکنون «شهروند رایانه‌ای»، به دنیایی برخوردار از اطلاعات بسیار گسترده دسترسی دارد و خود نیز می‌تواند عقاید و افکار خویش را از طریق تکنولوژی‌های نوین رایانه‌ای، پخش و منتشر کند. این تکنولوژی‌ها، ابزارهای مهمی در جهت پیشبرد آزادی بیان و اطلاعات، خلق آثار هنری، تبادل فرهنگ‌ها، آموزش و مشارکت افراد در امور بشمار می‌روند و می‌توانند در خدمت دموکراسی و

و مأموران دولتی بپردازند، اما این واریسی و نظارت در خلاء رخ نمی‌دهد و شرط این کار، دسترسی آزادانه شهروندان به اطلاعات مورد نیاز است. «حق دسترسی به اطلاعات»، دسترسی شهروندان را به اطلاعاتی که در اختیار دولت است، تضمین می‌کند.

وی با بیان این مطلب که بنیان حق دسترسی به اطلاعات بر این اصل که «دولت نه مالک، بلکه امانت‌دار اطلاعات است». استوار می‌باشد، افزود: در جوامع مردم‌سالار، شهروندان به نظام حکومتی خود اعتماد می‌کنند تا اطلاعات را در جهت مصلحت و منفعت آنان مرتب و گردآوری کند.

نمک‌دوست تهرانی با تأکید بر این که حق دسترسی به اطلاعات، در پیوند جدایی‌ناپذیر با حق آزادی بیان نیز قرار دارد. اضافه کرد: گرچه از زمان تصویب نخستین قانون حق دسترسی به اطلاعات در کشور سوئد، ۱۳۸ سال می‌گذرد لیکن به ویژه در ربع پایانی قرن بیستم، تصویب قوانین تضمین‌کننده این حق؛ مورد توجه قرار گرفته است. هم‌اکنون بیش از ۴۵ کشور جهان دارای قانون ویژه حق دسترسی به اطلاعات هستند و بیش از ۴۰ کشور نیز تصویب این قانون را در دستور کار خود دارند.

وی در مقاله خود ضرورت تدوین قانون حق دسترسی به اطلاعات در ایران را با توجه به تحولات شگرف در عرصه ارتباطات و اطلاعات یادآور شد.

نشست چهارم: ارتباطات و اطلاعات الکترونی و نهادهای سیاسی و اداری آینده

در این نشست دکتر محمد رضا تاجیک رئیس مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری، هادی اسماعیل‌زاده و رحمان پوردهزاد، دانشجویان دوره کارشناسی ارشد مدیریت فناوری

■ **حسن نمک‌دوست تهرانی**
روزنامه‌نگار و دانشجوی
دوره دکتری علوم ارتباطات
دانشگاه علامه طباطبایی:
بنیادی‌ترین اصل در هر کشور
مردم‌سالار آن است که
شهروندان بتوانند به واریسی
و نظارت بر رفتار دولت و
مأموران دولتی بپردازند، اما
این واریسی و نظارت در خلاء
رخ نمی‌دهد و شرط این کار،
دسترسی آزادانه شهروندان
به اطلاعات مورد نیاز است.

■ **دکتر محمد رضا تاجیک**
رئیس مرکز بررسی‌های
استراتژیک ریاست جمهوری:
در عصر کنونی، انفجار
اطلاعات و یا انقلاب اطلاعات،
پیام‌آور فرهنگ و تمدن و
جامعه جدید شده است که
نظام‌های ارزشی، ساختارها،
الگوهای رفتاری، جهان‌بینی و
فلسفه تاریخ خاص خود را به
همراه دارد.

اطلاعات دانشگاه علامه طباطبایی، دکتر حسین حسینی عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع) و سعید نشاط مدیر اجرایی مرکز توانمندسازی سازمان‌های جامعه مدنی ایران مقالات خود را ارائه کردند.

دکتر تاجیک در مقاله‌ای با عنوان «فن سالاری مستبدانه: جامعه اطلاعاتی و جامعه ایرانی» تصریح کرد:

«بی‌تدوین، انفجار اطلاعات و جامعه اطلاعاتی، چالش اصلی امروز و فردای ما است. در عصر کنونی، انفجار اطلاعات و یا انقلاب اطلاعات، پیام‌آور فرهنگ و

تمدن و جامعه جدید شده است که نظام‌های ارزشی، ساختارها، الگوهای رفتاری، جهان‌بینی و فلسفه تاریخ خاص خود را به همراه دارد. پنداری که جهانی نوین در حال آفرینش است؛ جهانی که دیگر نه «مسطح» است و نه «کروی»، بلکه کاملاً شبکه‌ای است. در این زمانه، فناوری تبدیل به شیوه هستی انسان‌ها، و یا (به تعبیر ارنست یونگر) مابعدالطبیعه حقیقی شده و بر بشر تسلط یافته است که پستمن (Postman)، این وضعیت را «انحصار فنی» و به عنوان «فن‌سالاری مستبدانه» تعریف کرد. وی سپس به بررسی وضعیت و موقعیت جامعه ایرانی، چالش‌ها و فرصت‌های جامعه اطلاعاتی برای آن، تصویر آینده جامعه اطلاعاتی و جامعه ایرانی پرداخت و تأکید کرد که با مطالعه و بررسی همه جوانب باید به گونه‌ای رفتار کنیم که در جهان اطلاعاتی، آینده اسیر شبکه‌های هزارتوی «فن‌سالاری مستبدانه» نگردیم و بتوانیم موجی را که با انفجار اطلاعات آغاز شده در جهت اعتلا و شکوفایی علمی و فرهنگی خود به تسخیر در آوریم.

«از دولت الکترونی تا حکومت الکترونی» عنوان مقاله‌ای بود که به‌طور مشترک توسط هادی اسماعیل‌زاده و رحمان پوردهزاد تهیه شده بود. این مقاله ضمن تبیین مفاهیم اساسی و مزایای دولت الکترونی و پیش‌زمینه‌های لازم جهت ایجاد بستر مناسب برای دولت الکترونی تصریح کرد: طی ۱۰ سال گذشته پیشرفت‌های چشمگیر در زمینه فناوری ارتباطات و اطلاعات، جهان را به سوی علمی شدن ایده دهکده جهانی سوق داده است. در این دوره زمانی - به خصوص پنج سال گذشته - اینترنت و World Wide Web، مهم‌ترین عوامل ایجاد تغییرات در جهان بوده‌اند که بُعد جدیدی را به موضوعاتی از قبیل تجارت، آموزش و اخیراً به دولت افزوده‌اند و این بُعد همان

"e" می‌باشد (مانند: E-learning, E-Commerce, government) که طبق تعریف ارائه شده توسط انجمن مدیریت عمومی امریکا (ASPA)، دولت الکترونی عبارت است از ارائه اطلاعات و خدمات دولتی به شهروندان با استفاده از اینترنت و World Wide Web، واضح است که رسیدن به دولت الکترونی اقدامی یکباره نبوده و مستلزم عبور از مراحل پنجگانه است. این مقاله تأکید کرد: از آنجایی که در حدود ۸۸ درصد از کشورهای عضو سازمان ملل (۱۶۹ کشور) با درک مزیت‌های دولت الکترونی در تلاش‌اند تا به مرحله بالاتری از دولت الکترونی وارد شوند، لذا ضروری است تا پژوهشگران و دست‌اندرکاران ذی‌ربط کشورمان نیز اهمیت بیشتری به این مقوله بدهند و با شناخت و درک جوانب مختلف آن به ارائه راهکارهای عملی در این زمینه بپردازند.

دکتر حسین حسینی نیز در مقاله‌ای با عنوان «انقلاب اطلاعاتی و توسعه سیاسی» به بررسی تأثیرگذاری انقلاب اطلاعاتی بر سطوح توسعه مشارکت سیاسی پرداخت وی تصریح کرد:

شبکه جهانی اطلاع‌رسانی با فراهم‌آوری امکان تماس بی‌واسطه‌تر شهروندان با نهادها و شخصیت‌های دخیل در تصمیم‌گیری‌های ملی، فرصت مشارکت مستقیم‌تر و بدون میانجی‌های فیلترکننده تقاضاهای سیاسی را ایجاد می‌کند و این، بیشتر مساوی با توسعه کیفی مشارکت سیاسی و جوامع مدنی متکثر است. این شبکه همچنین از طریق ممکن‌سازی دسترسی بی‌سابقه شهروندان به اطلاعات (از جمله اطلاعات سیاسی)، با رهاسازی آنها از نظارت دروازه‌بان‌های خبری، باعث می‌شود آنان احساس کنند که حضوری بی‌واسطه‌تر در عرصه عمومی جامعه دارند و همچنین با افزایش آگاهی‌ها، از یک سو مشارکت عقلایی‌تر

کم‌هزینه شهروندان را در فعالیت‌های حزبی و مدنی ایجاد می‌کند و با فراهم آوردن امکان انتخابات و رأی‌گیری الکترونی، با کاهش موانع و هزینه‌های شرکت در انتخابات، معضل پایین بودن درصد تعداد رأی‌دهندگان و کیفیت آرا را نیز حل می‌کند.

وی همچنین به نقدهای مطرح شده در خصوص تأثیر اینترنت و انقلاب اطلاعات در توسعه سیاسی پرداخت. به گفته وی از جمله نقدها این است که فضای سیاسی مجازی، فاقد هویت فیزیکی و بنابراین فاقد محدودیت‌های دنیای واقعی سیاست است و بدون آنها، جامعه دموکراسی اینترنتی معنایی ندارد؛ همچنین اینترنت باعث آزادی بیش از حد می‌شود و این به نوبه خود، باعث شده تا، محلی برای مباحثه عقلانی نباشد، بلکه مکانی برای تخلیه هیجان‌های سیاسی و گفت‌وگوهای غیرعقلانی باشد.

سعید نشاط سخنان دیگر این نشست بود که به ارائه مقاله‌ای در خصوص «نقش شبکه‌های الکترونی در تعمیق فعالیت سازمان‌های غیردولتی در ایران» پرداخت.

■ طی ۱۰ سال گذشته پیشرفت‌های چشمگیر در زمینه فناوری ارتباطات و اطلاعات، جهان را به سوی علمی شدن ایده دهکده جهانی سوق داده است.

می‌شود و از سوی دیگر، این امکان فراهم می‌آورد که شهروندان قدرت بیشتری پیدا کنند و در مقابل مجموعه‌های بسته تصمیم‌گیری و نظارت‌های سیاسی، مقاومت آگاهانه بیشتری به خرج دهند.

دکتر حسینی اضافه کرد: این شبکه با فراهم آوردن فضای سیاسی مجازی، در کشورهایی مانند ایران که نهادهای مدنی (مانند احزاب) رشد یافته و کارایی ندارند، با هزینه کمتر، هم امکان ارتباط‌گیری با اعضا و شهروندان را برای آنها ایجاد می‌کند و هم امکان مشارکت غیرفیزیکی و

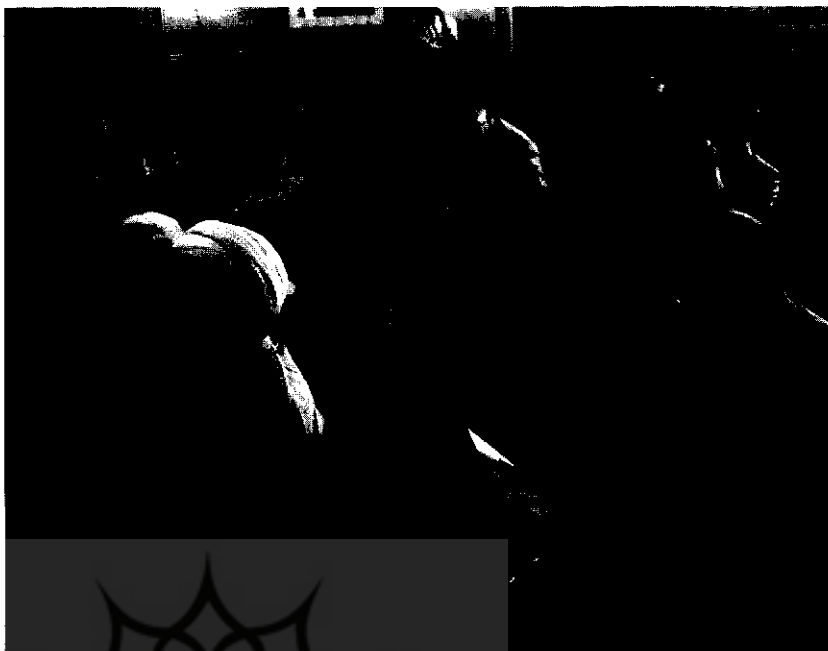
پایدار، شبکه‌های مجازی و شبکه‌های ناهمگون) آشنا شوند.

نشاط نخستین گام را داشتن یک پایگاه خاص سازمان‌های غیردولتی و آخرین گام را ایجاد شبکه‌های عضوپذیر و محرک‌های جست‌وجو و کتابخانه‌های مجازی برای استفاده همگان ذکر کرد و گفت: ضرورت دارد که سازمان‌های غیردولتی در ایران نقاط ضعف و قوت خود را در دسترسی به فناوری اطلاعات، مورد بررسی قرار دهند و با بررسی فرصت‌ها و چالش‌های موجود، کوتاه‌ترین و ارزان‌ترین راه را برای ایجاد زیرساخت‌های ارتباطی و اطلاع‌رسانی به منظور پیشبرد اهداف اطلاع‌رسانی خود و تقویت همکاری‌های بین سازمان‌های غیردولتی تشخیص دهند. شناخت فعالیت شبکه‌ای، با توجه به امکانات موجود در فضای اینترنت و ظرفیت‌های سازمانی می‌تواند کمک فراوانی به تقویت فعالیت سازمان‌های غیردولتی در کشور نماید.

نشست پنجم: جامعه اطلاعاتی، روابط بین‌المللی و گفت‌وگوی تمدن‌ها

در این نشست دکترهادی خانیکی معاون فرهنگی اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و عضو هیأت علمی گروه علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی، دکترمهدی محسنیان‌راد عضو هیأت علمی دانشگاه امام صادق (ع)، دکترعباس حرّی عضو هیأت علمی دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران و سیدمحمد مهدیزاده معاون آموزشی مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، مقالات خود را ارائه کردند.

دکتر خانیکی در مقاله خود با عنوان «گفت‌وگوی تمدن‌ها و دموکراسی دیجیتال، افقی تازه در جامعه‌ای شبکه‌ای» اظهار داشت: نمی‌توان از نسبت میان «عصر ارتباطات» و «عصر گفت‌وگو»،

■ شناخت فعالیت شبکه‌ای، با توجه به امکانات موجود در فضای اینترنت و ظرفیت‌های سازمانی می‌تواند کمک فراوانی به تقویت فعالیت سازمان‌های غیردولتی در کشور نماید.

امکانات فوق‌العاده مؤثر این ابزار ارتباطی تقویت شده است. باید سازمان‌های غیردولتی به فناوری اطلاعات آشنا شوند و بتوانند تمام توان خود را در این عرصه به کار بینند. ورود به شبکه‌های بین‌المللی نیز برای سازمان‌های غیردولتی ایرانی، اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد و لذا باید به تدریج با کارکردهای اطلاعاتی این سازوکار و از جمله با انواع شبکه‌های موجود از لحاظ ریخت‌شناسی و کارکرد (شبکه‌های موقت، شبکه‌های سازمان یافته توسط کمک‌دهنده‌ها، شبکه‌های

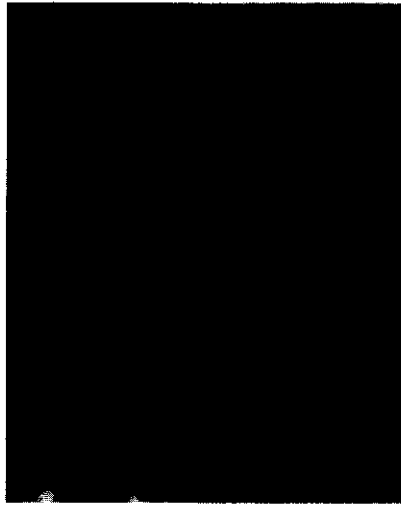
وی با اشاره به این مطلب که هنوز سازمان‌های غیردولتی ایرانی از مزایای شبکه‌سازی استفاده چندانی نکرده‌اند اما در عین حال گرایش قدرتمندی برای ایجاد این‌گونه شبکه‌ها وجود دارد، گفت: جریان سریع اطلاعات، هزینه‌های به حداقل رسیده، صرفه‌جویی در زمان، امکان مباحثه الکترونی، ایجاد اعتماد میان سازمان‌ها، افزایش ظرفیت سازمان‌های غیردولتی و امکان لابی و چانی‌زنی از جمله ویژگی‌های مثبت شبکه اینترنت برای سازمان‌های غیردولتی است.

وی ضمن برشمردن جوانب منفی شبکه‌های الکترونی از جمله وجود تردید نسبت به اطلاعات دریافت شده، تخریب آسان تصویر یک سازمان غیردولتی، فروش اطلاعات یا استفاده نابجا از آن، تصریح کرد:

ریچارد فالک اعتقاد دارد که قرن بیست و یکم، قرن جهانی شدن «از پایین به بالا» است. این به مفهوم نقش فزاینده سازمان‌های غیردولتی به عنوان نمایندگان عموم مردم در عرصه بین‌المللی است. این امکان با دسترسی به اینترنت و استفاده از

پیوند میان «جامعه شبکه‌ای» و «جامعه‌گرایی» و نیز رابطه میان «انقلاب اطلاعات» و پیدایش «تمدن اطلاعاتی» به سادگی گذشت. «کاهش فاصله‌ها» در همه سطوح، احتمالاً مهم‌ترین نیروی شکل‌دهنده به این برش تاریخی از جهان بوده است و در قلب انقلاب اطلاعات چیزی نهفته است که در اساس به نفع بشریت است و آن انتشار جهانی دانش اطلاعات که روزی در دسترس عده محدودی بوده است، در اختیار بسیاری از مردم به طور سریع و ارزان قرار خواهد گرفت. نتیجه این که افکار و آرای نو، سریع‌تر انتشار می‌یابند و از مرزها عبور می‌کنند. کشورهای فقیر امکان دسترسی فوری به اطلاعات را خواهند داشت و این چیزی است که روزی تنها به دنیای صنعتی اختصاص داشت و خیلی کند به آنها می‌رسید.

وی با بیان این که این انقلاب فن‌آورانه با خود، الگوی تازه‌ای به وجود آورده است که بر همه عرصه‌های نظری سایه انداخته است و سرانجام این تحول به تکوین جامعه شبکه‌ای انجامیده است افزود: از خصوصیات این تحول، فعال شدن این فرایندها جنبش‌هایی است که هویت‌های حذف شده یا به حاشیه رانده شده‌ای را می‌جویند. در یا نفرابند، کالاهای فرهنگی به جای کالاهای مادی اهمیت یافته و دفاع از منزلت انسانی و کنش فرهنگی در برابر منطق بوروکراسی و بازار تا حدودی به جای مبارزه‌های طبقاتی نشسته است. بدین ترتیب انقلابی به مراتب مؤثرتر از انقلاب صنعتی قرن هیجده شکل گرفته و در اقتصاد، جامعه و فرهنگ، ایجاد گسستگی کرده است. ویژگی بارز انقلاب فن‌آورانه کنونی، نه محوریت دانش و اطلاعات بلکه کاربرد این دانش و اطلاعات و انتقال آنها در یک چرخه بازخورد فزاینده میان نوآوری و کاربردهای نوآوری است.

**■ دکترهای خانیکی معاون
فرهنگی اجتماعی وزارت
علوم، تحقیقات و فناوری و
عضو هیأت علمی گروه علوم
ارتباطات دانشگاه
علامه طباطبایی: نمی‌توان از
نسبت میان «عصر ارتباطات»
و «عصر گفت‌وگو»، پیوند
میان «جامعه شبکه‌ای» و
«جامعه‌گرایی» و نیز رابطه
میان «انقلاب اطلاعات» و
پیدایش «تمدن اطلاعاتی» به
سادگی گذشت.**

به گفته وی الگوی جدید ویژگی‌هایی دارد؛ نخست این که ماده خام آن اطلاعات است، دوم این که همه فرایندهای حیات فردی و جمعی را فرا می‌گیرد، سوم این که معطوف به سیستم‌ها یا مجموعه‌های روابط شبکه‌ساز است که ریخت‌شناسی آن توأم با پیچیدگی فزاینده تعامل و اندرکنش است، چهارم این که انعطاف‌پذیری دارد و فرایندهای آن نه تنها برگشت‌پذیر هستند بلکه سازمان‌ها و نهادها را نیز به اتکای آنها می‌توان با آرایشی مجدد اجزای آنها اصلاح کرد و

حتی به‌طور اساسی تغییر داد و پنجم این که فناوری‌های خاص در درون یک سیستم بسیار منسجم همگرایی دارند.

وی با ارائه این تعریف از دموکراسی دیجیتال می‌تواند به طیف بالنسبه وسیعی از کاربردهای فناورانه و از جمله «پارلمان‌های مردمی» تلویزیونی و یا «هیأت‌های منصفه شهروندان» و دسترسی از طریق پست الکترونی به گروه‌های مباحثه الکترونی و باجه‌های اطلاعات عمومی اشاره داشته باشد، ویژگی‌های اساسی رسانه‌های دو طرفه را که برای توسعه نوع تازه‌ای از دموکراسی توانا هستند برشمرد که شامل دو طرفه بودن ارتباط، از بین رفتن مرزهای دولت - ملت‌ها، آزادی بیان، آزادی ایجاد انجمن‌ها، تولید و انتشار اطلاعات، به چالش کشیدن دستاوردهای حرفه‌ای و رسمی، و تضعیف نقش هویت دولت - ملت‌ها و کسب هویت‌های جهانی و محلی است.

دکترخانیکی همچنین الگوی گفت‌وگویی تمدن‌ها را که اساس آن گفتمان است، چارچوب مناسبی برای یافتن نسبت میان دموکراسی نیرومند و دموکراسی دیجیتالی دانست.

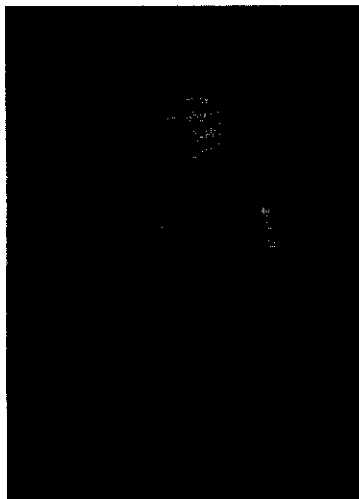
دکتر مهدی محسنیان‌راد نیز مقاله‌ای با عنوان «ضرورت توجه به مقوله ارتباطات میان فرهنگی در جامعه ایران به منظور مواجهه صحیح با تحولات جامعه اطلاعاتی» ارائه کرد.

وی با اشاره به تعریف ارتباطات میان فرهنگی و با بیان این که هر قدر جهانی‌شدن در حوزه ارتباطات جبری‌تر شود، پیامدهای عملکرد درون کشور ما در حوزه ارتباطات میان فرهنگی مواجهه با مسائل جدیدی خواهد شد، گفت: به‌نظر می‌رسد تاکنون، در حوزه رسانه‌ها، ارتباطات میان فرهنگی «درون‌کشوری» ایران به دلیل حضور نابرابر زبان فارسی در تولیدات رسانه‌ای و همچنین حضور تقریباً انحصاری ارزش‌ها و اعتقادات

شیعه، شرایطی را ایجاد کرده است که از نوع ارتباطات افقی نیست و تنها شباهت آن با ارتباطات افقی، مشابه همان ارتباطی است که در دهه ۱۹۷۰، در ادبیات مربوط به جریان یکسویه برنامه‌های تلویزیونی کشورهای پیشرفته به سوی کشورهای در حال توسعه، با اصطلاح «خیابان یک طرفه» توصیف می‌شد. وی با بیان این که تاکنون وضعیت ارتباطات میان فرهنگی در حوزه مذکور، در ایران از نوع ارتباطات افقی نبوده و بیشتر شکل «ارتباطات عمودی» را داشته است، اضافه کرد:

به نظر می‌رسد که ترکیب خیابان یک طرفه و ارتباط عمودی، ترکیب نادری است که مشابه آن را فقط می‌توان در جوامعی یافت که اقلیت‌های فرهنگی - از جمله زبانی و مذهبی - بدون آن که به منابع جایگزین دسترسی داشته باشند، در حصار چنین خیابان یک طرفه عمودی قرار بگیرند. به این ترتیب، در چنین شرایطی، آنها را می‌توان «مخاطبان ناخشنود» نامید. مخاطبانی که هرگاه قدرت گزینش‌گری آنان بالا برود، می‌توان انتظار داشت که به طور ارادی از مخاطب بودن منابع منشأ ناخشنودی خود کاملاً اجتناب کنند.

دکتر محسنیان‌راد افزود: تا سال ۱۴۰۰ توسعه فناوری‌های ارتباطات، همراه با گسترش توجه به ارتباطات میان فرهنگی در کشورهای دیگر و باور بر رعایت قواعد آن در جهان، ضمن شکل‌گیری بازار بسیار متنوع پیام، قدرت گزینش‌گری مخاطبان را بسیار افزایش خواهد داد و قطعاً این قدرت سبب خواهد شد که مخاطبان ناخشنود ناشی از ارتباطات عمودی و یک طرفه درون کشوری، خود را در معرض پیام‌هایی قرار دهند که علاوه بر مشابهت زبانی، فاقد تبلیغ سیاسی مذهبی دیگر و دارای نگاه ارزشی به مذهب آنان باشد. وی تأکید کرد: اگر در ایران، از هم‌اکنون توجه به رعایت قواعد مذکور توسعه

■ دکتر مهدی محسنیان‌راد
عضو هیأت علمی دانشگاه
امام‌صادق (ع): تا سال ۱۴۰۰
توسعه فناوری‌های ارتباطات،
همراه با گسترش توجه به
ارتباطات میان فرهنگی در
کشورهای دیگر و باور بر
رعایت قواعد آن در جهان،
ضمن شکل‌گیری بازار بسیار
متنوع پیام، قدرت گزینش‌گری
مخاطبان را بسیار افزایش
خواهد داد.

نیابد، در آینده، کشور با چالش‌هایی مواجه خواهد شد که متناسب با وفاق ملی نیست.

دکتر عباس حری دیگر شرکت‌کننده این نشست در مقاله‌ای با عنوان «ضرورت اصلاح برخی رویه‌های فرهنگی در ایران برای نیل به جامعه اطلاعاتی» اظهار داشت:

از جامعه اطلاعاتی تبیین‌های گوناگونی وجود دارد. برخی شرط لازم برای جامعه اطلاعاتی را حضور فعال فناوری اطلاعاتی دانسته‌اند؛ برخی

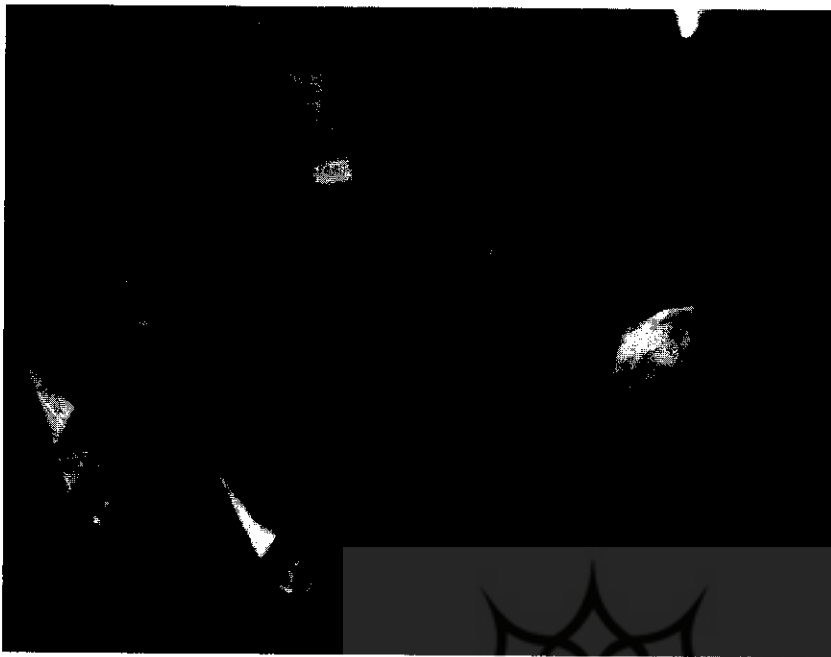
انباشت اطلاعات؛ گروهی میزان مصرف اطلاعات؛ و جمعی نیز دسترس‌پذیری اطلاعات را ملاک قرار داده‌اند. اما این همه، «شرط لازم» برای چنین جامعه‌ای است و هیچ‌یک به تنهایی قادر به ایجاد جامعه اطلاعاتی نیست. در عین ضرورت این گونه ویژگی‌ها، شرط پنهان دیگری وجود دارد تا بتوانند این عناصر را با یکدیگر پیوندی معقول دهد و در عین حال ضرورت حضور یک‌ایک آنها نیز حس شده و به تبع نیاز، شکل گرفته باشد.

وی افزود: برخی رویه‌های فرهنگی در ساختارهای اجتماعی، آموزشی و سازمانی ایران وجود دارند که تا مسیری صحیح نیابند و اصلاح نشوند حضور همگی شرایط لازم نیز قادر به شکل‌دهی جامعه اطلاعاتی نخواهد بود. این رویه‌ها در نظام خانواده، نظام آموزشی، تعاملات اجتماعی و روابط شغلی و سازمانی، نفوذی عمیق و گسترده دارند و به سرعت و سهولت نیز قابل تغییر نیستند بلکه اصلاح آنها برنامه‌ریزی بلندمدتی می‌طلبد. بنابراین هرگاه قرار باشد در دو دهه آینده ایران به سمت جامعه اطلاعاتی پیش برود باید برنامه‌ریزی‌های دقیقی در عرصه‌های مختلف اجتماعی صورت گیرد و اجرای آنها نیز در برنامه‌های توسعه‌ای لحاظ گردد.

سید محمد مهدیزاده نیز مقاله‌ای با عنوان «انقلاب ارتباطات، جامعه شبکه‌ای و ذهنیت و هویت ناپایدار» ارائه کرد.

وی مشخصه جدیدترین انقلاب فنی ارتباطات را تولید حافظه‌های مصنوعی دیجیتال (رقمی) و تولید و انتقال رقمی که اصطلاح انقلاب دیجیتال برای آن مناسب است، دانست و گفت:

جوهره جدیدترین انقلاب فنی ارتباطات، در دو اصطلاح خلاصه می‌شود: «ترکیب» و «تعامل». مهم‌ترین تغییر ساختاری، ترکیب ارتباطات دور،

ارتباطات رایانه‌ای و ارتباطات جمعی در یک رسانه است که دارای فرایندی همگرا و متقارن است و لذا رسانه‌های جدید را چند رسانه‌ای می‌نامند.

به گفته وی، از ویژگی‌های جامعه شبکه‌ای این است که ارتباطات رودر رو، جای خود را به ارتباطات واسطه‌ای داده و یا به وسیله آن تکمیل شده است. اشکال ارتباط بین ارتباطات جمعی و میان فردی، به شکل‌گیری اجتماعات مجازی منجر می‌شود.

وی دیگر ویژگی‌های جامعه شبکه‌ای را اقتصاد اطلاعاتی، اقتصاد جهانی، فعالیت‌های اقتصادی شبکه، تحول در نحوه انجام کار و ساختار اشتغال، ظهور قطب‌های متقابل، فرهنگ واقعیت مجازی، زمان بی‌زمانی و فضای جریان‌ها ذکر و افزود:

ارتباطات الکترونی، آن ذهنیت‌آشنای مدرن را از میدان به در می‌کند و ذهنیت دیگری را که بارور، منتشر شده و نامتمرکز است و به مثابه هویتی پایدار دائماً مورد استیضاح قرار می‌گیرد، جایگزین آن می‌نماید. از جنبه‌های فرهنگی، این ناپایداری مطرح‌کننده خطرها و ستیزهایی است که اگر به بخشی از یک جنبش سیاسی تبدیل شود، امکان دارد که به ستیزی اساسی با بنیادها و ساختارهای اجتماعی مدرن منجر گردد. وی اضافه کرد: فرهنگ الکترونی، ترویج‌دهنده نگرش به فرد به عنوان هویتی ناپایدار، به مثابه فرایندی مداوم از شکل‌گیری چندگانه هویت است و به طرح مسأله جامعه‌های ورای جامعه مدرن می‌پردازد. فرهنگ الکترونی، ترویج‌دهنده نظریاتی چون پسا ساختارگرایی است که تمرکزش بر نقش زبان در روند تثبیت ذهنیات است و تحلیل برنده دیدگاه‌هایی است که خواننده و نویسنده را به ترتیب به عنوان مراکز پایدار نقد و اقتدار در نظر می‌گیرد.

شکرخواه مدرس روزنامه‌نگاری و عضو شورای سردبیری کتاب هفته و دکتر سیدرضا تقیب‌السادات عضو هیأت علمی گروه علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی مقالات خود را ارائه کردند.

دکتر فرقانی در مقاله خود با عنوان «شبکه‌های ارتباطی نوین و نقش رسانه‌های همگانی؛ تقابل یا تعامل» به ارزیابی تحول نقش‌ها و کارکردهای رسانه‌های همگانی در تعامل با نظام چند رسانه‌ای پرداخت.

وی با طرح این پرسش که اگر فراگیری و جامعیت، تمرکززدایی، چندجانبه‌گرایی (تعامل)، انعطاف‌پذیری، فردگرایی، پیچیدگی و شبکه‌سازی را از ویژگی‌ها و کیفیت‌های تعیین‌کننده فناوری‌های نوین ارتباطات و اطلاعات بدانیم، رسانه‌های همگانی چگونه در بازار رسانه‌ای جدید جای خود را خواهند یافت؟ اظهار داشت: شاید بتوان پاسخی دو وجهی به این پرسش داد. از یک سو رسانه‌های همگانی تحولات کارکردی جدیدی را تجربه می‌کنند که تعامل با مخاطب و نزدیکی هر

■ سیدمحمد مهدیزاده معاون آموزشی مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها: جوهره جدیدترین انقلاب فنی ارتباطات، در دو اصطلاح خلاصه می‌شود: «ترکیب» و «تعامل».

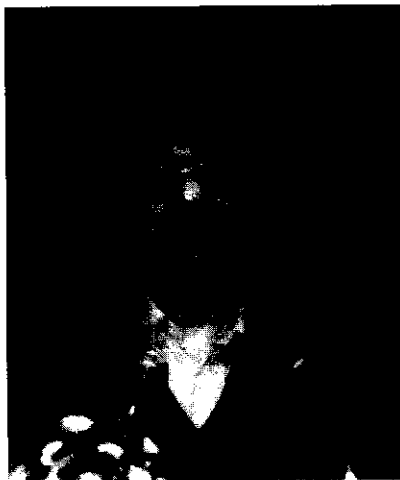
نشست ششم: ارتباطات اجتماعی و جامعه اطلاعاتی

در نشست پایانی این همایش که صبح روز چهارشنبه برگزار شد، دکتر محمد مهدی فرقانی رئیس مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها و عضو هیأت علمی گروه علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی، دکتر حسین افخمی عضو هیأت علمی گروه علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی، دکتر مهدخت بروجردی علوی عضو هیأت علمی گروه علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی، یونس

چه بیشتر به او برای پاسخگویی به نیازهای گروه‌های کوچک و حتی افراد، تنوع بیش از پیش محتوا، برخورداری از غنا و تعدد منابع، بازشدن قلمروهای قابل نفوذ برای کسب، جمع‌آوری و انتشار اطلاعات، استفاده از سبک‌ها و شیوه‌های غیررسمی‌تر و جذاب‌تر، از آن جمله‌اند؛ و از جانب دیگر، هم رسانه‌های همگانی و هم چندرسانه‌ای‌ها، هر کدام عرصه‌ها و حوزه‌های خالی و برون افتاده‌ای بر حضور و نفوذ دارند که باید آنها را پرکنند. پوشش دادن مخاطبان عمومی یا انعکاس و پاسخگویی به نیازها و علایق همه کسانی که نه تنها امروز، بلکه تا آینده‌ای قابل پیش‌بینی هم امکان و فرصت دسترسی به ارتباطات رایانه‌ای و شبکه‌ای را ندارند، از مهم‌ترین عرصه‌های انحصاری رسانه‌های همگانی است؛ زیرا به قول کاستلز، «ارتباطات رایانه‌ای، یک رسانه ارتباط عمومی نیست و برخلاف تلویزیون و سایر رسانه‌های همگانی، اکثریت بزرگی از انسان‌ها برای مدتی طولانی از آن محروم خواهند بود.»

وی اضافه کرد: در واقع، همان‌طور که کاستلز می‌گوید ارتباطات رایانه‌ای، رسانه ارتباطی تحصیل‌کرده‌ترین و مرفه‌ترین بخش جمعیت در تحصیل‌کرده‌ترین و مرفه‌ترین کشورها خواهد بود. در عین حال، ارتباطات رایانه‌ای با امکان پاسخگویی به نیازهای تک تک مخاطبان، تعامل با آنها و بالابردن حق انتخاب، مهم‌ترین تحول را در عرصه‌های فرهنگ، سرگرمی، اطلاعات و آموزش، به وجود آورده و نوعی تحرک فردی و اجتماعی جدید را دامن زده است. در این شبکه ارتباطی، روزبه‌روز به‌شمار مخاطبان فعال افزوده و از تعداد مخاطبان منفعل کاسته می‌شود.

دکتر فرقانی معتقد است در جامعه اطلاعاتی، هیچ رسانه‌ای اعم از نوشتاری، دیداری و شنیداری، حتی در قیاس با

■ دکتر محمد مهدی فرقانی
رئیس مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها و عضو هیأت علمی گروه علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی: در جامعه اطلاعاتی، هیچ رسانه‌ای اعم از نوشتاری، دیداری و شنیداری، حتی در قیاس با شبکه‌های ارتباطی رایانه‌ای، «رسانه سنتی» نیست.

شبکه‌های ارتباطی رایانه‌ای، «رسانه سنتی» نیست. فناوری‌های نوین اطلاعات، محتوا، رفتار و ریخت‌شناسی رسانه‌های همگانی را نیز تغییر داده و بیشتر، عرصه تعامل و برهم‌افزایی را گشوده‌اند تا تنازع و تقابل را. زیرا، همان‌گونه که کاستلز می‌گوید، «ظهور سیستم چند رسانه‌ای، به معنای پایان جدایی و تمایز میان رسانه‌های شنیداری، دیداری و چاپی، فرهنگ عامیانه و فرهنگ فرهیختگان، سرگرمی و اطلاعات، آموزش و اغوا است.»

دکتر حسین افخمی نیز مقاله‌ای با عنوان «رسانه‌های جدید و ارتباطات برون‌سازمانی» ارائه کرد. همچنین یونس شکرخواه در مقاله خود با عنوان «چالش‌های روزنامه‌نگاری الکترونی در برابر روزنامه‌نگاری مطبوعاتی، رادیویی و تلویزیونی کنونی» به بررسی تحولات کنونی عرصه موسوم به سایبرژورنالیسم پرداخت و درباره مزیت‌های سایبرژورنالیسم اظهار داشت: در فضای سایبر میزان انعطاف بالا است و در هر لحظه می‌توانید تغییرات لازم را اجرا کنید و با فضایی خشک، طرف نیستید. وی اضافه کرد:

در روزنامه‌نگاری سایبر، یک مجموعه محدود برای اجتماعی گسترده مطلب تولید نمی‌کنند، بلکه این مجموعه گسترده است که برای یک جمع گسترده به تولید مطلب می‌پردازد و این بزرگ‌ترین اتفاق چنین فضایی است. در یک شبکه تلویزیونی یا تحریریه یک روزنامه که برای یک کشور مطالبی تولید می‌کنند، جمع کوچکی مشغول‌اند؛ اما در فضای سایبر، هر فرد به تنهایی یک سردبیر است. این مسأله خود را بیشتر در وبلاگ‌ها (Weblogs) نشان می‌دهد که تنها با فشردن یک دکمه، صفحه‌ای به ادبیات جهان سایبر اضافه می‌شود.

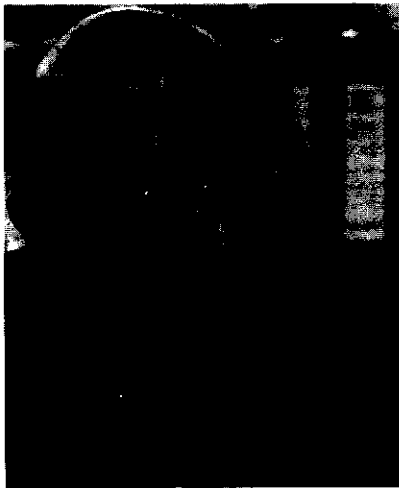
شکرخواه تصریح کرد: در دنیای سایبر، دسترسی به ادبیات یک واژه، به علت وجود ابرمتن امکان دارد. مضاف به این‌که چاپ یک متن براساس تقاضا نیز نشانه برتری دنیای سایبر است از مزایای دیگر این‌که محصول نهایی روزنامه‌نگاری سایبر می‌تواند روزنامه‌نگاری عمومی باشد.

دکتر مهدخت بروجردی علوی دیگر شرکت‌کننده در این نشست در مقاله خود با عنوان «روابط عمومی در جامعه اطلاعاتی» اظهار داشت: از مهم‌ترین کار ویژه‌های جامعه اطلاعاتی، شفافیت و پاسخگویی است. شفافیت، مستلزم

علیت و عدم پنهان‌کاری، و پاسخ‌گویی به معنای به رسمیت شناختن حق شهروندان در مورد نحوه ایفای تکالیف نمایندگی اجزای حکومت و پذیرش حق نظارت آنان بر نهادها و سازمان‌های حکومتی است. روابط عمومی در جامعه اطلاعاتی، بیشترین نقش را در تحقق این دو اصل اساسی جوامع دموکراتیک به عهده دارد. در یک حکومت مردم‌سالار، مردم باید پیوسته در جریان چگونگی و چرایی تصمیم‌گیری‌ها و جزئیات آنچه در دستگاه دیوانسالاری می‌گذرد قرار گیرند و روابط عمومی، نخستین و مؤثرترین نهادی است که وظیفه شفاف‌سازی و پاسخگویی سازمان‌ذی‌ربط را به عهده دارد.

وی افزود: برای تحقق این دو اصل، روابط عمومی در جامعه اطلاعاتی باید از پیله نظام بسته و پنهان‌کار ارتباطی بیرون آید و با پی‌ریزی نظام باز اطلاع‌رسانی، امکان مراجعه، حضور و جست‌وجوی حقیقت توسط روزنامه‌نگاران را در لایه‌های مختلف سازمان فراهم آورد. وی با بیان این که این امر مستلزم تغییر نگرش مدیران از یک سو و دست‌اندرکاران روابط عمومی از سوی دیگر نسبت به مقوله اطلاعات، حقوق شهروندی و تکالیف و مسئولیت‌های حکومت است، اضافه کرد:

در یک جامعه اطلاعاتی، دیگر نگرش سنتی به روابط عمومی و سازوکارهای ارتباط سازمان با جامعه نمی‌تواند کارآمد و پاسخگو باشد. در کنار این تغییر ذهنیت فکری، ایجاد ساختارهای مناسب برای ایفای مسئولیت‌های جدید روابط عمومی، اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. مدیریت و بدنه کارشناسی روابط عمومی باید چنان تقویت شود و آنچنان مورد اعتماد مدیران قرار گیرد که بتواند به سهولت به نیازهای ارتقا یافته مخاطبان سازمان و تأمین حقوق شهروندی آنها پاسخ گوید.

■ یونس شکرخواه مدرس روزنامه‌نگاری و عضو

شورای سردبیری کتاب هفته:

در روزنامه‌نگاری سایبر، یک مجموعه محدود برای اجتماعی

گسترده مطلب تولید

نمی‌کنند، بلکه این مجموعه

گسترده است که برای یک

جمع گسترده به تولید مطلب

می‌پردازد.

دکتر سیدرضا نقیب‌السادات نیز در مقاله‌ای با عنوان «چشم‌انداز تبلیغات بازرگانی در عصر اطلاعات» با بیان این مطلب که امروزه بیشترین درآمد اقتصادی کشورها، تابع تبلیغات بازرگانی آنها است و سالانه بیش از ۴۰۰ میلیارد دلار هزینه تبلیغات در سطح دنیا می‌شود که از این میان آمریکا، با حدود ۵۰ درصد، بالاترین سهم و کشورهای در حال توسعه، با کمتر از ۲۰ درصد از مبلغ مذکور، کمترین سهم را به خود اختصاص می‌دهند، گفت: امروزه فناوری‌های نوین ارتباطی توانسته

است در مقایسه با وسایل ارتباطی گذشته، فرایندهای تجاری و کسب درآمد اقتصادی را بهبود ببخشد. برای مثال اینترنت، به عنوان یک پدیده فناوری نوین، توانسته است ویژگی‌های فناوری‌های قدیمی ارتباطی را نیز یکجا در خود داشته باشد و لذا در فعالیت‌های اخیر، به خصوص امور بازرگانی، نفوذ بیشتری پیدا کند.

وی اضافه کرد: از منظر تبلیغ بازرگانی، چه از لحاظ نوع ارائه خدمات (یعنی: پوشش جغرافیایی و یا حوزه دریافت مخاطب، از بُعد زمانی و همچنین تعداد راه‌های دسترسی به یک فناوری جهانی، فراگیر، شبانه‌روزی و چندکاناله)؛ و یا از نظر خصوصیات رسانه‌ای (به لحاظ کیفیت صدا، تصویر، متن، استفاده از قابلیت‌های ترکیب صوت، تصویر، حرکت در قالب فیلم و نقاشی متحرک) بسیار برجسته است و ویژگی تعاملی و دو سویه‌ای بودن آن (Intractivity) وجه ممتاز این فناوری است که مخاطب را جذب استفاده از تبلیغات بازرگانی نموده است.

وی تصریح کرد: شبکه‌ای شدن جوامع با استفاده از رایانه‌های شخصی و خطوط تلفن، امکاناتی در اختیار تبلیغات بازرگانی قرار می‌دهد. □